

Hrozící kolaps zajištění základního vzdělávání v suburbanizačním prstenci okolo Prahy

**Nedostatečná kapacita základních škol, zejména v
okresech Praha-východ a Praha-západ**

4.4.2012

Petra Pecková, Marcela Erbeková, Věslav Michalik

Obsah

1. Úvod	3
2. Legislativní rámec	3
3. Cíle, strategie	4
4. Realita - současný stav základního školství v prstenci kolem Prahy.....	5
4.1. Mateřské školy.....	5
4.2. Základní školy	6
5. Volné kapacity	9
6. Demografické ukazatele – jde o stav přechodný či trvalý?	11
7. Je řešením dovážení žáků jinam? Kam?	14
8. Financování a problematika s ním spojená.....	15
9. Kvantifikace potřeb a investic do spádových škol	16
10. Závěr.....	18
11. Použité zdroje	18

1. Úvod

Vzniku této analýzy předcházela mnohaletá jednání starostů obcí v prstenci kolem Prahy, kteří se nejméně od roku 2009 snažili jednotlivě i koordinovaně řešit situaci nedostatečných kapacit mateřských a základních škol v tomto regionu a odvrátit blížící se kolaps základního vzdělávání v prstenci kolem Prahy. Zvýšené nároky na kapacity základních škol se obce snažily řešit úpravami učeben, rozšiřováním prostor až na hranici kapacitních možností budov a investicemi, které byly pokryty z rozpočtu obcí, či z různých dotačních programů. Situace bohužel nebyla a dosud není řešena komplexně v rámci celého regionu Prahy-východ a Prahy-západ, nebyl vybudován dostatečný počet tříd, které by kapacitně pokryly narůstající počty dětí, a dosavadní dílčí opatření nemohou zajistit dlouhodobé řešení nedostatečné infrastruktury pro zajištění kvalitního školního vzdělávání v regionu s nejdynamičtějším demografickým vývojem v rámci celé ČR.

V současné době se dostáváme do situace, kdy nastává kolaps dostupnosti základního vzdělávání v suburbanizačním prstenci kolem Prahy.

Zřizovatelé základních spádových škol jsou zcela reálně postaveni do situace, že v průběhu školního roku 2013/2014 (v některých obcích se tak stalo již při letošním zápisu, v některých již při zápisech v předchozích letech) nepokryjí existující kapacity základních škol ani potřeby dětí s trvalým bydlištěm v obci, která je zřizovatelem školy, natož potřeby obcí, se kterými jsou uzavřeny smlouvy o školských obvodech. V posledních letech dochází k vypovídání těchto smluv právě z důvodu nedostatečné kapacity spádových škol.

Tato analýza si klade neskromný cíl, být jasná, stručná, pochopitelná a na úrovni přípražského regionu Praha-východ a Praha-západ poukázat na současnou situaci ve spádových obcích, kde se projevuje alarmující nedostatek kapacity základních škol. Při analýze byly využity dostupné materiály a statistická data zejména z ČSÚ, ÚIV, Středočeského kraje, MŠMT a Ministerstva vnitra.

Analýza má zejména docílit toho, abychom si uvědomili, že situace je opravdu kritická, že neodezní během několika let, že nárůst počtu dětí je trvalým důsledkem rozsáhlých demografických změn v regionu a že problematika musí být řešena komplexně v rámci celého regionu.

2. Legislativní rámec

1. **Ústava České republiky**, ze dne 16. prosince 1992 – **Listina základních práv a svobod** (ústavní zákon č. 1/1993 Sb. ve znění ústavního zákona č. 347/1997 Sb., 300/2000 Sb., 448/2001 Sb., 395/2001 Sb., 515/2002 Sb. a 319/2009 Sb.)

Ve svém článku 33 jasně uvádí, že každý má právo na vzdělání. Školní docházka je povinná po dobu, kterou stanoví zákon. Občané mají právo na bezplatné vzdělání v základních a středních školách, podle schopností občana a možností společnosti též na vysokých školách.

2. **Zákon č. 561/2004 Sb., o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání (školský zákon), ve znění pozdějších předpisů**

Vzdělání v České republice poskytují školská zařízení státu, obcí, krajů a právnických osob, a to v souladu s příslušnými právními předpisy. V oblasti základního školství je cílem jednotlivých obcí

regionu Praha-východ a Praha-západ poskytnout občanům dostupnost plnění povinné školní docházky.

Zákon ve svém § 178 jasně uvádí, že obec je povinna zajistit podmínky pro plnění povinné školní docházky pro děti s místem trvalého pobytu na jejím území, pokud zákonný zástupce nezvolí pro žáka jinou než spádovou školu. Pokud obec svou školu nemá, je povinna zajistit plnění povinné školní docházky v základní škole zřizované jinou obcí nebo svazkem obcí a uzavřít s touto obcí tzv. školský obvod.

Z výše uvedeného vyplývá, že v oblasti školství nelze striktně oddělit poskytování školských služeb pouze do jednotlivých obcí a **je nutno realizovat koncepční řešení nadregionálního charakteru.**

3. Vyhláška č. 48/2005 Sb. o základním vzdělávání a některých náležitostech plnění povinné školní docházky

Ve svém § 1 uvádí, že vyučování začíná zpravidla v 8h, nesmí začínat dříve než v 7h, a musí být ukončeno nejpozději do 17h. Žáci druhého stupně nesmí mít odpoledne více než 6 vyučovacích hodin. Již z tohoto znění vyplývá, že častokrát zmiňovaná možnost **vyučovat, vzhledem k nedostatečné kapacitě škol ve směnném provozu, není ani legislativně možná, natož v praxi reálná.**

§ 4 dále upravuje maximální počty žáků ve třídách. Viz. kapitola 5 Volné kapacity

3. Cíle, strategie

Česká republika se jednoznačně hlásí k zajišťování odpovědnosti ve vzdělávacím systému. Základním principem **Dlouhodobého záměru vzdělávání a rozvoje vzdělávací soustavy České republiky**, který v roce 2011 vypracovalo MŠMT ČR, je pro následující období **zvýšit kvalitu a efektivitu ve vzdělávání a tím také konkurenceschopnost naší republiky v mezinárodním porovnání.**

Dle Zprávy OECD o hodnocení vzdělávání v České republice se výsledky žáků, i když jsou kolem průměru OECD, výrazně zhoršily. „V matematice a přírodních vědách byly těsně pod průměrem OECD. Analýzy trendů ve vývoji výsledků PISA však ukázaly na závažné zhoršení vzdělávacích výsledků žáků, které bylo jedním z nejvýraznějších v celé oblasti OECD – Česká republika je například jednou ze čtyř zemí, kde v letech 2000 a 2009 významně poklesly výkony žáků ve čtenářské gramotnosti. (OECD, 2012)

Jedním ze stěžejních úkolů, jak je hodnocení vzdělávání jako celku, a to pomocí on-line testování. Nezbytným předpokladem je tudíž dostatečné materiálně – technické vybavení škol. Zároveň bylo v tomto dokumentu konstatováno znepokojení v souvislosti s velkou mírou sociální selektivity a nerovnostmi v přístupu ke vzdělávání. **Zpráva OECD o hodnocení vzdělávání v ČR dále rovněž uvádí, že existují pouze omezené informace o podmínkách, ve kterých probíhá výuka a učení.**

Školství musí poskytovat služby s konzistentní kvalitou. To znamená poskytovat velmi kvalitní vzdělávací příležitosti všem studentům nezávisle na konkrétní škole či kraji. Ve studii **McKinsey, Company: Klesající výsledky českého základního a středního školství** se uvádí: „Výsledky studentů českých základních a středních škol klesají. Jelikož akademické výsledky úzce souvisejí s těmi ekonomickými, ohrožují klesající studijní výsledky nejen budoucnost studentů, ale i prosperitu České republiky. Jejich pokles od roku 1995 může zemi do roku 2050 stát 11 % HDP. Klesající trend ve vzdělávání je proto třeba zvrátit.“ (McKinsey, Company, 2010)

Středočeský kraj stanovil do roku 2015 ve svém **Dlouhodobém záměru vzdělávání a rozvoje vzdělávací soustavy ve Středočeském kraji 2012** (dále jen Dlouhodobý záměr 2012) **následující základní koncepční cíle:**

1. Vytvoření podmínek pro dosažení nejvyššího možného vzdělání jednotlivců způsobem odpovídajícím jejich studijním ambicím, motivacím, potřebám a možnostem a pro zvyšování jejich studijní motivace bez ohledu na jejich věk;
2. Vytvoření podmínek pro trvalé zvyšování kvality a relevance vzdělávání;
3. Vytvoření podmínek pro efektivní kompenzaci zdravotních a sociálních znevýhodnění jednotlivců při získání vzdělání i jejich uplatnění;
4. Vytvoření podmínek pro rozvoj osobnosti dětí a mládeže a pro efektivní prevenci sociálně patologického chování;
5. Vytvoření podmínek pro zajištění maximální možné efektivity fungování výchovně vzdělávací soustavy v kraji.

4. Současný stav základního školství v prstenci kolem Prahy

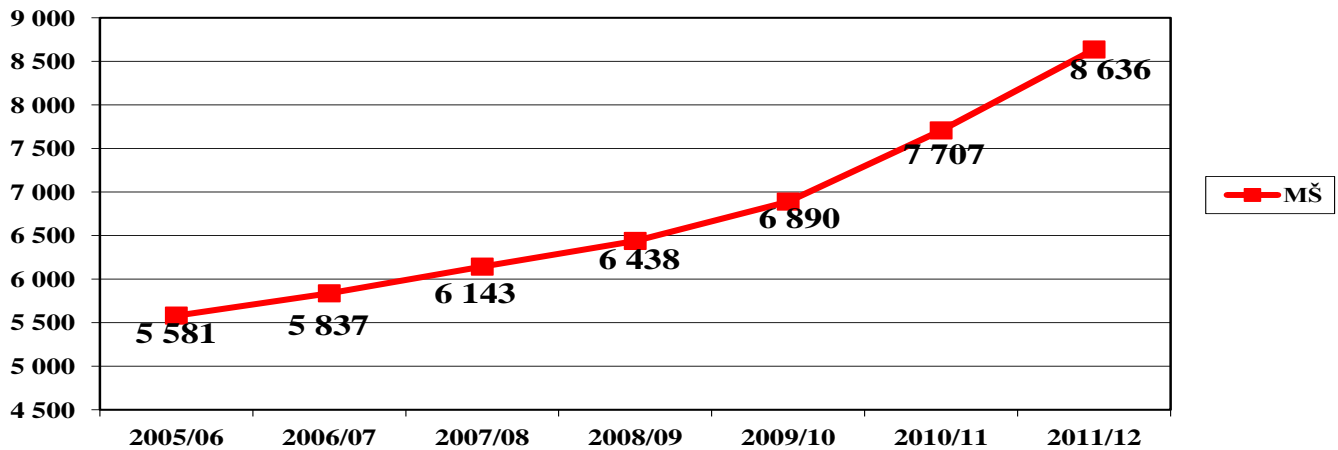
Ačkoliv je základním tématem této analýzy nedostatečná kapacita škol v prstenci kolem Prahy, nelze pominout situaci v oblasti předškolního vzdělávání.

4.1. Mateřské školy

Mateřské školy pracují podle vlastních vzdělávacích programů, které vycházejí z Rámcového vzdělávacího programu pro předškolní vzdělávání vydaného Ministerstvem školství (MŠMT) a jsou plnohodnotnou součástí vzdělávacího systému ČR. V regionu Praha – východ a Praha – západ se projevuje nedostatek volných míst již od 90. let minulého století. Podíl dětí přijatých do školky a poptávky je nejvýraznější právě v přípražském regionu.

Ve Středočeském kraji bylo v roce 2010 663 mateřských škol (v roce 2007 pouze 629 MŠ), Nejvyšší počet zamítnutých žádostí o přijetí k předškolnímu vzdělávání je právě v lokalitě Praha-východ a Praha-západ (počet dětí v MŠ/počet zamítnutých žádostí – 7583/3277 dětí, tj. celkem 43% zamítnutých žádostí). Tato skutečnost významně ovlivňuje nástup dětí do základní školy.

Vývoj počtu dětí v MŠ - běžné třídy ORP - Říčany, Brandýs n.L., Černošice

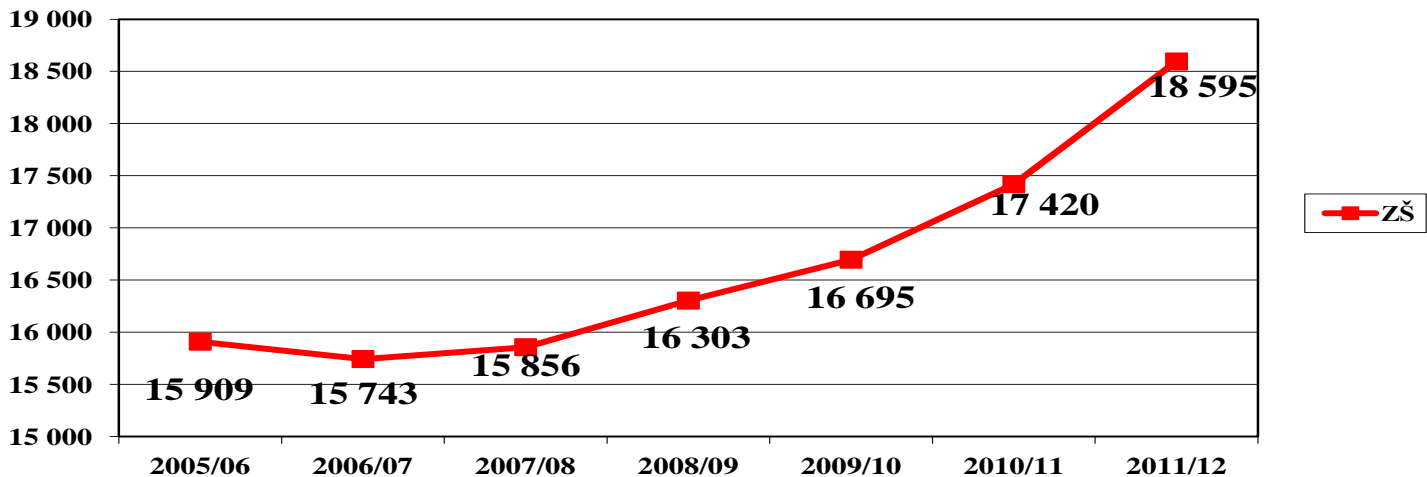
Údaje ze zahajovacího výkazu k 30.9. školního roku 2011/2012 [Zdroj: Středočeský kraj]

4.2. Základní školy

Základní školy se řídí podle vlastních Školních vzdělávacích programů (ŠVP), které jednotlivé školy vypracovaly dle závazného Rámcového vzdělávacího programu, a plní tak koncepční záměry MŠMT. Na rozdíl od mateřských škol (vyjma zákonného nároku pro předškoláky) je docházka do základní školy povinná a je nutné zajistit podmínky k plnění povinné školní docházky v obci (příp. v obci spádové), v níž má žák trvalý pobyt.

Obce, které zřizují školy, zabezpečují provoz a investice do stávajících budov základních škol. Dle demografického vývoje a na základě skutečného počtu žáků v jednotlivých lokalitách jsou obce nuceny řešit nedostatečnou kapacitu školských zařízení na úkor poskytované kvality vzdělávání – např. rušení odborných učeben, rušení prostor pro školní družiny a volnočasové aktivity žáků (podrobněji dále v textu). Obce, které zřizují základní školy a dlouhodobě poskytují školské služby pro širší území, jsou z důvodu zabezpečení povinné školní docházky pro své obyvatele nuceny vypovídat školské obvody a rušit smlouvy s okolními obcemi. Následující graf velmi názorně ukazuje narůstající počet žáků ve třech obvodech obcí s rozšířenou působností (Říčany, Brandýs nad Labem, Černošice), které pokrývají celý region okresů Praha-východ a Praha-západ. Rozšíření kapacit základních škol, které by odpovídaly tomuto nárůstu žáků, nejsou obce schopny dále zajistit svými silami.

Vývoj počtu žáků v ZŠ – běžné třídy ORP - Říčany, Brandýs n.L., Černošice

Údaje ze zahajovacího výkazu k 30.9. školního roku 2011/2012 [Zdroj: Středočeský kraj]

Obce si dosud musely s narůstajícím počtem dětí poradit samy. Své možnosti, jak prostorové, tak finanční, již vyčerpaly. Plnění povinné školní docházky a dostupnost vzdělávání v lokalitě Praha – východ a Praha – západ je vážně ohroženo, podmínky panující ve školách rovněž vážným způsobem ohrožují kvalitu vzdělávání, zejména z následujících důvodů:

1. Velké množství nastupujících dětí do prvních tříd nutí zřizovatele v několika posledních letech otvírat ve spádových školách dvě, popř. tři třídy pro nastupující první ročníky. Zatímco po žácích odcházejících z devátého ročníku se uvolňuje většinou jen jedna učebna. Školy se dostaly do situace, kdy již nemají další volné třídy – kmenové učebny.
2. Třídy na prvním stupni bývají v mnoha školách naplněny téměř na maximum, tedy na zhruba 30 žáků, což rozhodně není optimální stav.
3. Všechny odborné učebny (vyučování předmětů jako je chemie, fyzika, přírodověda, výtvarná výchova apod.) byly již přebudovány na kmenové třídy.
4. Na kmenové třídy byly v mnoha školách konvertovány i počítačové učebny. Mnohdy velmi dobře vybavené.
5. Téměř žádná škola nemá samostatné prostory pro družinu. Z nich vznikly opět kmenové třídy. V dopoledních hodinách v nich probíhá vyučování prvního stupně, v odpoledních je v nich umístěna družina. Žáci tak v jednom prostoru tráví prakticky celý den.
6. Na kmenové třídy jsou velmi často upravovány kabinet učitelů, cvičné kuchyňky a jiné zbývající prostory, pokud stavební úpravy umožní jejich spojení v jednu větší kmenovou učebnu.
7. Kapacity tělocvičen jsou naprosto nedostatečné. Tělocvičny vznikaly většinou v dobách, kdy základní školy měly téměř poloviční množství žáků než je dnes. Existují školy o 450 žácích bez jakékoli tělocvičny.

8. Kapacita školních kuchyní a jídelen je, se zvyšujícím se počtem žáků, zcela nedostatečná, dovoz obědů může být přechodným opatřením, nikoli trvalým řešením

Již není co přestavovat, nejsou k dispozici školy, kam je možno žáky dovážet, protože stejně kritická situace je v celém regionu. Přichází doba, kdy bude nutné učit v kulturních sálech, požárních zbrojnicích, zasedacích místnostech městských úřadů, knihovnách apod.

Nedostatek kapacit základních škol a naplněnost tříd na maximální možný počet žáků výrazně ovlivňují nejen kvalitu vzdělávání, ale i dostupnost vzdělání zejména pro sociálně znevýhodněné skupiny občanů, a tím ohrožují výsledky vzdělávacího systému jako celku. Ačkoliv Středočeský kraj ve svých minulých i současných strategických materiálech uvádí priority, kterým se chce věnovat, podmínky panující v základních školách v prstenci kolem Prahy znemožňují stanovených cílů dosáhnout. Níže uvádíme důvody, proč tomu tak je.

a) podpora zvyšování kvality a efektivity řízení škol a školských zařízení

Ve skutečnosti ředitelé škol většinu svého času věnují hledání dalších kapacitních zdrojů ve školách, komunikují s krajem a ministerstvem o podmínkách odmítání žáků po zápisu do prvních ročníků, své řídicí schopnosti věnují maximální logistické propracovanosti, která by umožňovala, aby se např. 400 žáků prostřídalo při hodinách tělesné výchovy v tělocvičně normované pro 13 žáků a ve školní jídelně probíhalo stravování na směny tak, aby poptávka byla uspokojena. Vyučující nemají kabinety, odborné předměty nelze vyučovat názorně v odborných učebnách.

b) podpora zvyšování úrovně cizojazyčného vzdělávání na školách

Ve skutečnosti na školách neexistují jazykové učebny, které by umožňovaly vyučujícím věnovat se menšímu množství žáků při dělených hodinách.

c) rozvoj informační a počítačové gramotnosti na školách

Ve skutečnosti jsou mnohdy velmi dobře vybavené PC učebny, které jsou nezbytnou podmínkou pro zabezpečení celoplošného testování žáků v 5. a 9. ročnících a do kterých byly v minulosti investovány nemalé finanční dotace, měněny na kmenové třídy.

d) zlepšování podmínek pro vzdělávání žáků se speciálními vzdělávacími potřebami

Ve skutečnosti jsou třídy na prvním stupni naplněny mnohdy na 30 žáků, což je nejen v rozporu s efektivitou vyučování, ale i v rozporu se záměry MŠMT, které za optimální naplněnost považuje 24 žáků ve třídě. Při tam vysokém počtu žáků v jednotlivých třídách se vyučující nemá možnost věnovat mnohdy ani žákům, jejichž vzdělávací potřeby jsou v normě, natož žákům se speciálními vzdělávacími potřebami.

**Současná situace v základních školách v prstenci kolem Prahy ,
neodpovídá stavu, ve kterém by měly být děti vzdělávány!**

5. Volné kapacity

Školský rejstřík pracuje pouze s pojmem celková kapacita školy – není dále členěn na počty tříd, případně počty žáků v jednotlivých třídách. Z Vyhlášky č. 48/2005 Sb. o základním vzdělávání vyplývá možnost naplňovat jednotlivé třídy do počtu 30 žáků. Celková kapacita školy předpokládá rovnoměrné naplnění tříd – nezohledňuje fakt nižšího počtu žáků na 2. stupni (tzn. méně naplněné třídy) a vyššího počtu žáků na 1. stupni (nutnost přeplňovat třídy - na výjimku do počtu 34 a otevírat více paralelních tříd).

Žáci vstupují ke vzdělávání na dobu 9 let a tato skutečnost významně ovlivňuje nedostatečnou kapacitu zařízení v dlouhodobém horizontu. Některé školy mají navíc v rejstříku škol zaneseny kapacity již z minulosti a ne vždy odrážejí reálnou skutečnost (např. v minulosti byly některé učebny přebudovány na šatny žáků). Zřizovatelé postupně řeší úpravu nejvyšší povolené kapacity školského zařízení v souvislosti s reálnou kapacitou konkrétního místa.

Podle Výroční zprávy o stavu a rozvoji vzdělávací soustavy ve Středočeském kraji za školní rok 2010/2011 bylo ve Středočeském kraji s účinností od 1.9.2010 navýšeno 1854 míst v MŠ (zvýšená potřeba v MŠ indikuje potřebu ve školách základních). Nejčastěji žádaly o navýšení nejvyššího povoleného počtu dětí podle § 146 odst. 1 a odst. 2 školského zákona obce z okresu Praha-západ, Praha-východ, Mladá Boleslav a Kladno, kde patřila situace v počtu nepřijatých dětí k předškolnímu vzdělávání k nejtíživějším.

V základním školství byla kapacita škol zvýšena o 1010 žáků a současně v jiných školách snížena o 608 míst. Rovněž byly o 1049 žáků navýšeny kapacity ve školních družinách. O navýšení nejvyššího povoleného počtu žáků základních škol nejčastěji žádaly obce z okresu Praha-východ, nejvíce žádostí o navýšení nejvyššího povoleného počtu žáků ve školních družinách bylo řešeno v okresech Praha-východ a Praha-západ.

Z oficiálních údajů (výkazy Středočeského kraje) plyne, že ve školách je volná kapacita vyjádřená v počtu žáků okolo 25%, pokud bude mít každá třída 30 žáků. Bohužel, tuto virtuální volnou kapacitu nelze využít jinak, než k případnému doplňování žáků v jednotlivých třídách. Nelze ji použít k otevírání nových prvních tříd, protože tyto třídy fyzicky neexistují a ani existovat nebudou.

Dle Zákona č.561/2004 Sb., je obec povinna zajistit plnění povinné školní docházky pro své obyvatele. Nejkritičtější je situace v přípražském regionu, kde je nejvyšší přirozený přírůstek obyvatel a zároveň i migrační saldo převyšuje více než **4x průměrné migrační saldo Středočeského kraje. Školy musí být tudíž připraveny na průběžné přijímání žáků i v průběhu školního roku a kapacita škol nemůže být ponechána bez této rezervy**, která se dlouhodobě pohybuje na úrovni 20-25% na jednu třídu. Průměrný počet žáků na jednu třídu na druhém stupni je dlouhodobě na úrovni 20 žáků/třída a nelze očekávat jeho nárůst ke 30 žákům z důvodů existence víceletých gymnázií.

Z výše uvedených důvodů a s ohledem na rozlehlost území Prahy-východ a Prahy-západ je kapacita škol v prstenci kolem Prahy nedostatečná. **Zdánlivá volná kapacita vyplývající z agregovaného počtu volných míst na základě statistických údajů v celém území Praha-východ a Praha-západ je rozptýlená do jednotlivých tříd a není využitelná.**

Níže uvedené tabulky jasně dokládají strmý nárůst žáků a tříd a dopad na nedostatečnou kapacitu stávajících školských zařízení.

Školní rok 2011/12 Praha – východ a Praha – západ (dle výkazů k 30. 9. 2011)

	Počet tříd	Počet žáků
1. ročník	156	3063
2. ročník	124	2626
3. ročník	125	2481
4. ročník	118	2349
5. ročník	101	2124
6. ročník	77	1676
7. ročník	69	1486
8. ročník	70	1419
9. ročník	68	1371
Celkem	908	18 595

Pozn. **Současná celková hlášená kapacita těchto 908 tříd je 23 443 žáků**, tedy v průměru téměř 26 žáků na jednu třídu.

Školní rok 2012/13 Praha – východ a Praha – západ (předpoklad dle výkazu o zápisu do 1. třídy)

	Počet tříd	Počet žáků
1. ročník	180	3699
2. ročník	156	3063
3. ročník	124	2626
4. ročník	125	2481
5. ročník	118	2349
6. ročník	101	2124
7. ročník	77	1676
8. ročník	69	1486
9. ročník	70	1419
Celkem	1020	21 190

Pozn. **1020 tříd v současné době není k dispozici**

Školní rok 2013/14 Praha – východ a Praha – západ (předpoklad dle nárůstu dětí v MŠ)

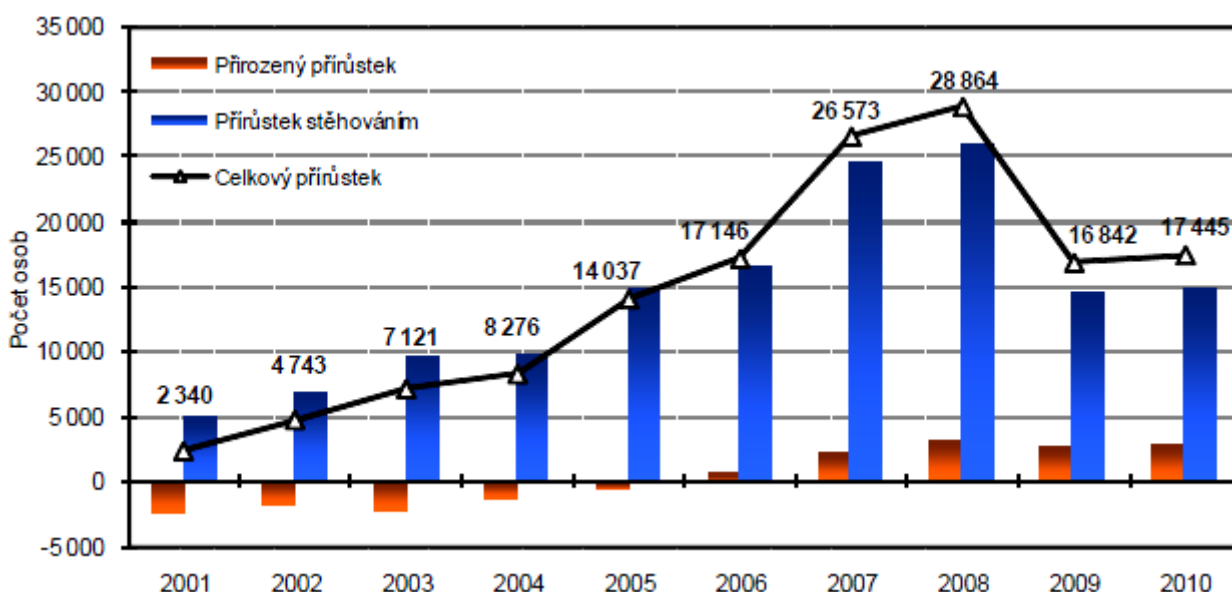
	Počet tříd	Počet žáků
1. ročník	180	4200
2. ročník	180	3699
3. ročník	156	3063
4. ročník	124	2626
5. ročník	125	2481
6. ročník	118	2349
7. ročník	101	2124
8. ročník	77	1676
9. ročník	69	1486
Celkem	1130	23971

6. Demografické ukazatele – jde o stav přechodný či trvalý?

Přípražský region je **nejvýznamnějším rozvojovým územím na obvodě hl. města Prahy**. Jedná se o jedno z mála území v České Republice, kde dochází k velmi dynamickému nárůstu počtu obyvatel.

Hustota zalidnění je nejvyšší v okresech Kladno, Praha-západ a Praha-východ, kde dosáhla hodnoty přes 190 obyvatel na km². Všechny tyto okresy mají intenzivní sociálně-ekonomické vazby na Prahu a do jisté míry tvoří metropolitní zázemí hlavního města. Vytváří se tak zcela specifická sídelní struktura především pro okresy Praha-západ a Praha-východ, které společně tvoří kolem Prahy zhruba 5–20 kilometrový prstenec. Oba tyto okresy ani v rámci svého území nemají žádné centrum – velké město – jako ostatní okresy Středočeského kraje. Zejména v oblasti základního vzdělávání jsou přirozenými spádovými centry obcí menší města, jejichž spádovost má zejména historické kořeny.

Za posledních deset let **došlo k nárůstu obyvatel tohoto regionu v řádu desítek procent**, údaje z evidence obyvatel ukazují, že dynamika růstu je stále vysoká. V současné době dosahuje počet obyvatel v oblasti okresů Praha – západ a Praha – východ téměř 270.000 obyvatel. Vezmeme-li v úvahu rozvojové plochy ve stávajících územních plánech obcí tohoto regionu, můžeme odhadnout, že **kolem roku 2020 bude žít v tomto regionu až 300.000 obyvatel. Tento počet obyvatel bude stále rodit určitý počet dětí, které budou muset být vzdělávány. Nejedná se tedy jen o demografické výkyvy, ale o obrovské navýšení počtu obyvatel tohoto regionu.**

Celkový, migrační a přirozený přírůstek ve Středočeském kraji za roky 2001 až 2010 [Zdroj: ČSU]

Na celkovém nárůstu počtu obyvatel České republiky se podílel Středočeský kraj ze 67,2 % a také celkový meziroční přírůstek byl největší v rámci všech krajů České republiky. V přepočtu na tisíc obyvatel se ve Středočeském kraji narodilo nejvíce dětí ze všech krajů ČR (12,1 %). Taková porodnost je výrazně nad celorepublikovým průměrem, který v posledních letech činí okolo 10 dětí na 1 000 obyvatel. V prstenci okolo Prahy se dnes rodí ale 13, 14 i více dětí na 1000 obyvatel. Relativně nejvyšší byl i migrační přírůstek (11,7 %). Obdobně jako v minulých letech, tak i v roce

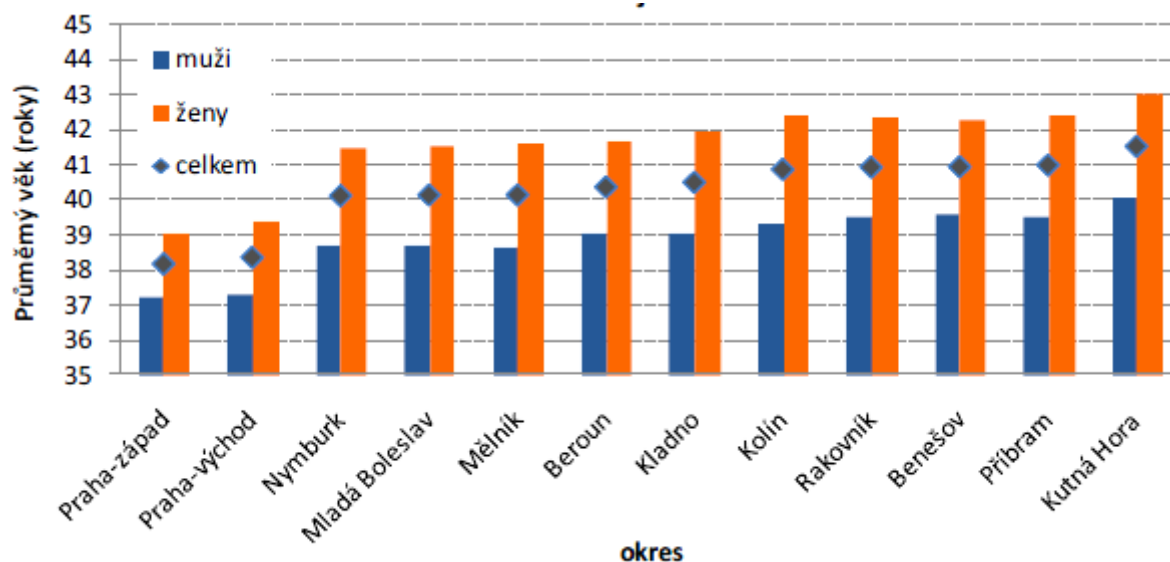
2010 připadala převážná část celkového populačního přírůstku Středočeského kraje na okresy Praha-východ a Praha-západ (celkem 54,2 %).

Ukazatel	Benešov	Beroun	Kladno	Kolín	Kutná Hora	Mělník	M. Boleslav	Nymburk	Praha-východ	Praha-západ	Příbram	Rakovník
Počet obcí	114	85	100	89	88	69	120	87	110	79	121	83
podíl v %	10,0	7,4	8,7	7,8	7,7	6,0	10,5	7,6	9,6	6,9	10,6	7,2
Počet obyvatel (k 31. 12.)	94 652	85 081	160 742	95 764	75 004	102 628	122 816	92 679	146 403	120 990	112 578	55 641
podíl v %	7,5	6,7	12,7	7,6	5,9	8,1	9,7	7,3	11,6	9,6	8,9	4,4
Živě narození ¹⁾	11,0	12,0	11,9	11,9	10,1	11,8	11,3	13,3	14,6	14,2	10,4	10,5
Zemřelí ¹⁾	11,2	9,3	10,0	10,9	11,5	10,4	9,7	10,5	8,3	7,7	10,5	10,3
Přirozený přírůstek ¹⁾	-0,2	2,6	2,0	0,9	-1,4	1,4	1,6	2,7	6,3	6,5	-0,1	0,2
Migrační přírůstek ¹⁾	6,1	12,3	10,7	4,8	2,3	11,3	-4,2	12,2	29,7	29,3	4,6	12,2
Průměrný věk celkem	40,9	40,4	40,5	40,9	41,5	40,1	40,1	40,1	38,3	38,1	41,0	40,9
Průměrný věk muži	39,6	39,0	39,0	39,3	40,1	38,6	38,7	38,7	37,3	37,2	39,5	39,5
Průměrný věk ženy	42,3	41,7	41,9	42,4	43,0	41,6	41,5	41,5	39,4	39,1	42,4	42,3

¹⁾ na tisíc obvatel středního stavu

Demografické ukazatele za okresy středočeského kraje v roce 2010 [Zdroj: ČSÚ]

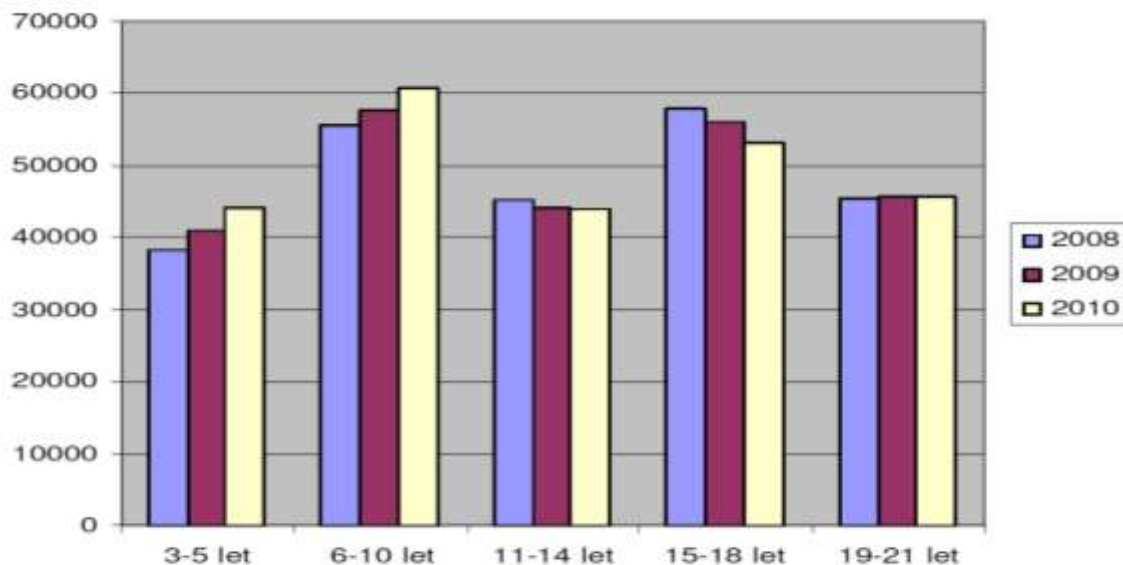
V regionu Prahy-východ a Prahy-západ dochází k výrazné změně demografické struktury obyvatelstva. Nově se do regionu stěhují především mladí lidé a prudce stoupá porodnost. Věkově nejmladšími okresy jak ve Středočeském kraji, tak i v celé republice, byly opět okresy Praha-západ s průměrným věkem 38,1 let a Praha-východ, kde dosahoval průměrný věk obyvatel výše 38,3 roku.

Průměrný věk obyvatel podle pohlaví v okresech Středočeského kraje k 31. 12. 2010 [Zdroj: ČSÚ]

V roce 2010 pokračoval ve Středočeském kraji nárůst populace 3-5letých typické pro předškolní vzdělávání a ve věkové skupině 6-10letých odpovídající vzdělávání na prvním stupni základních škol. Nejmladší věkové skupiny stále výrazně posilují a počty dětí ve věku odpovídající předškolnímu vzdělávání a vzdělávání na prvním stupni narůstají. Meziroční nárůst ve Středočeském kraji ve věkové skupině 3-5letých činil 3228 osob (+7,9 %) a ve skupině 6-10letých

3097 osob (+5,4 %). Tyto nárůsty jsou nejmarkantnější právě v okresech Praha-východ a Praha-západ.

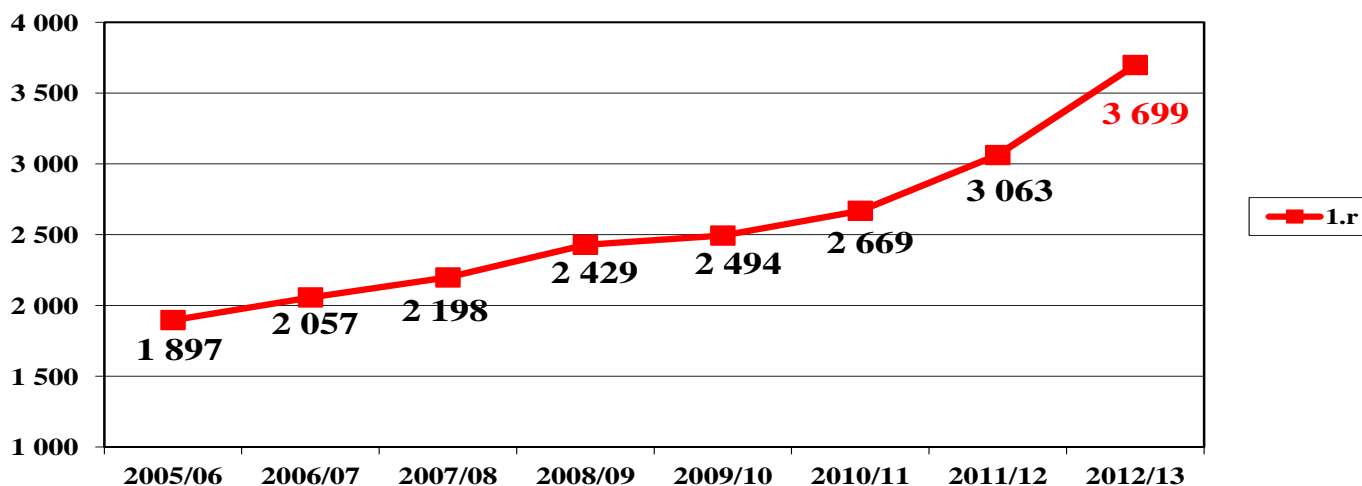
Vývoj školských věkových skupin ve Středočeském kraji 2008-2010 (Zdroj ČSÚ, zprac. OŠKS)

Dle studie **Sýkora a spol.: Školy v nerovném demografickém terénu**, stoupají lokální a regionální rozdíly v populačním růstu a počtu dětí, což vede k nedostatku kapacit škol v suburbii. V letech 2001 – 2010 **stoupl počet obyvatel v zázemí Prahy o 33,97%**. Studie ve své kapitole **Suburbia – dočasný baby boom nebo trvale vyšší počet dětí** konstatuje, že suburbia, kterými se zabývá tato analýza: „...jsou součástí větších a vybavených příměstských sídel, jež budou dlouhodobě atraktivními rezidenčními lokalitami pro obyvatele ve fázi životního cyklu, kdy dochází k založení rodiny: **dlouhodobě vyšší počet dětí, koncentrovaný v centrech pro širší okolí vede k opodstatnění rozšíření a výstavby nových škol.**“ (Sýkora a spol., 2011)

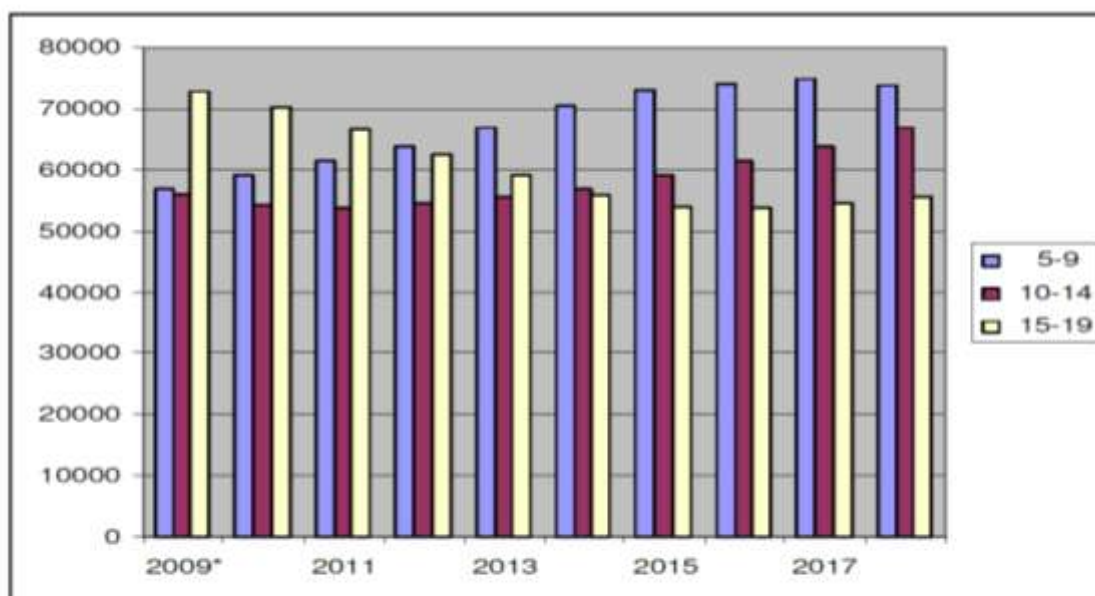
Ke stejnému závěru dochází i studie **M. Körnera a kol.: Suburbanizace-Náměty a doporučení II.etapa**, kterou si nechal v roce 2010 vypracovat Středočeský kraj. „Současná situace vykazuje jak kapacitní deficity (ve vztahu k počtu bydlících obyvatel ve školním věku), tak zejména deficity kvalitativní. **Upřednostňovat by se mělo cílové řešení s možností docházky (dojížděky) do blízkých, komplexně vybavených základních škol, jejichž počet by se, s ohledem na populační vývoj příměstského území, měl zvýšit.**“ (Körner a kol., 2010)

Následující graf jasně ukazuje, že od loňského roku se počet dětí, které se dostavily k zápisu do prvních tříd v základních školách v okresech Praha-východ a Praha-západ, zvýšil o více než 600 dětí oproti minulému roku. Tendence je neustále strmě stoupající a nezohledňuje ještě silné ročníky narozené v letech 2009-11. Je nutné si rovněž uvědomit, že prvňáci, které graf zaznamenává, budou navštěvovat základní školy příštích devět let. Stávající kapacity škol nejsou schopny tyto žáky přijmout.

Vývoj počtu žáků v 1.ročnících ZŠ ORP - Říčany , Brandýs n.L., Černošice

Údaje za školní rok 2012/13 jsou z výkazu o zápisu do 1.r. ZŠ z počátku roku 2012.
[Zdroj: Středočeský kraj]

Predikce zastoupení jednotlivých věkových skupin obyvatelstva účastných v procesu základního vzdělávání [Zdroj: ČSÚ]

7. Je řešením dovážení žáků jinam? Kam?

Pokud bude po zápisech do prvních tříd základních škol správní řízení o přijetí ukončeno **nepřijetím** dítěte ke vzdělávání do jeho místní či spádové školy, je jediná možnost kam tyto děti za základním vzděláváním dovážet. Tou možností je Praha, zejména vzhledem k její návaznosti na tento region a lepší dopravní dostupnosti. Nicméně je nutno konstatovat, že všechny okrajové části Prahy (Modřany, Písnice, Chodov, Kunratice a jiné...) nemají v základních školách rovněž již volné kapacity. Zaplnili je žáci z nejbližších lokalit prstence kolem Prahy. Kde tedy volné kapacity v základních školách existují? V centru hlavního města? **A jaké záporny budou spojeny s tímto řešením?**

1. organizovaná doprava – finanční zátěž pro obce, pro kraj, logistická náročnost
2. individuální doprava – finanční a časová zátěž pro rodiče
3. obě výše uvedené varianty jsou zátěží ekologickou a dopravní
4. odliv dětí mimo jejich domov, návrat v pozdních odpoledních či večerních hodinách
5. rozpad komunitního života v obcích (dopad roztržitého dojíždění za vzděláváním se může projevit v budoucnu, děti nebudou mít sociální vazby se svými vrstevníky, ani s místem svého bydliště)

Ve studii **M. Körnera a kol.: Suburbanizace-Náměty a doporučení II.etapa**, jejímž zadavatelem je Středočeský kraj se uvádí: „Cesty do školy a za prací významně ovlivňují nároky na dopravu. Jedná se o vazby (vyjíždka – dojíždka), které jsou pravidelné, v podstatě každodenní. Žadoucí je minimalizace potřebných dopravních výkonů a co největší podíl hromadné dopravy na jejich uskutečňování. Významný přínos může být v optimálním rozložení zejména v oblasti základního školství. Zde je reálné budoucí výstavbou (dostavbou) ZŠ rozsah vyjíždky mimo lokální spádové území významně snížit.“ (Körner, 2010)

8. Financování a problematika s ním spojená

Financování mateřských a základních škol z rozpočtů obcí probíhá ve třech základních úrovních:

- **Mzdové prostředky.** Z prostředků státního rozpočtu jsou financovány mzdové výdaje a ostatní náklady vyplývající z pracovněprávních vztahů, výdaje spojené s výukou dětí, žáků, výdaje na učební pomůcky, školní potřeby a na učebnice, pokud jsou poskytovány bezplatně, výdaje na další vzdělávání pedagogických pracovníků a konečně výdaje na činnosti, které přímo souvisejí s rozvojem škol a kvalitou vzdělávání.
- **Příspěvek na provoz.** Neinvestiční příspěvek je v současné době jednotlivým školským subjektům přidělován podle možností a uvážení jednotlivých zřizovatelů. V případě základních škol hradí obec, která má uzavřenou smlouvu o školském obvodu, zřizovateli spádové školy, kterou dítě navštěvuje, výši neinvestičního příspěvku poskytnutého zřizovatelem, vydělenou počtem dětí vzdělávajících se ve škole. Roční poplatek za jednoho žáka se tak obvykle pohybuje v rozmezí 7-11 tisíc Kč. Jsou ovšem i obce, které uzavřenou smlouvu o školském obvodu nemají za své žáky neinvestiční náklady hradit odmítají. Sankce neexistují. **Zřizovatelé takových „spádových“ základních škol, ani ředitelé škol, ovšem nemohou tyto „cizí“ žáky odmítnout. Rodič má dle zákona nárok na výběr školy pro své dítě. A škola je povinna takové dítě až do absolutního vyčerpání kapacity školy přijmout.**

- **Náklady na opravy objektů a investiční akce.** Financování oprav budov a investičních akcí, které jsou uskutečňovány podle schváleného plánu oprav a investic jsou nedostatečné, protože **vlastní rozpočty obcí jsou vzhledem ke stávající podobě zákona o rozpočtovém určení daní velmi nízké.**

Navíc opět se naráží na jakousi kolizi se zákonem. Obec, která je zřizovatelem školy, získá investiční prostředky (ušetřené z rozpočtu, půjčené u finančních ústavu apod.). Přistaví školu pro děti s trvalým pobytem v obci, o které je ze zákona povinna se postarat. Místo ale pro své děti nijak „rezervovat“ nemůže. Ze zákona musí až do vyčerpání kapacity školy přijímat i cizí žáky, pokud budou mít jejich rodiče o vzdělávání v takové škole zájem. Prakticky to znamená, že obec, která problém s nedostatečnou kapacitou své školy vyřeší, okamžitě je navýšená kapacita zaplněna žáky z okolních obcí, kteří se nedostali do své „spádové školy“.

Tento stav vyžaduje nikoliv pouze lokální, ale nadregionální řešení.

9. Kvantifikace potřeb a investic do spádových škol

Úkolem jednotlivých obcí je zabezpečovat stavebně-technický stav budov škol a školek tak, aby odpovídal hygienickým normám a umožňoval vykonávat kvalitní výuku. Průběžně jsou prováděny technické prohlídky objektů. Na základě těchto prohlídek je pravidelně aktualizován seznam nutných oprav a investic pro další období. Řada spádových škol v prstenci okolo Prahy již dnes není schopna poskytovat základní vzdělání sousedním obcím. Kromě běžné údržby **je nutné neprodleně realizovat investice do rozšíření kapacity spádových základních škol.** Školy již nemají možnost rušit další odborné učebny a konvertovat je na kmenové třídy. Takové prostory již byly vyčerpány. Navíc nastupující počty žáků ve školách postrádají odpovídajícího zázemí v budově školy. Pro provoz školy nepostačují tělocvičny a kapacity kuchyní a jídelen.

Získání těchto investičních prostředků není v silách jednotlivých obcí, ale rovněž je mimo možnosti Středočeského kraje. Odhadované investice, které by zabránily kolapsu základního školství v prstenci kolem Prahy, jsou zhruba 1,5 miliardy Kč. Viz. Tabulka připravených projektů.

Zároveň lze připustit, že tato problematika by se mohla týkat i jiných lokalit v zázemí velkých měst, např. Brna, popřípadě suburbánních lokalit jako jsou Milovice apod. Touto analýzou jsme se ovšem snažili problematiku popsat na základě regionů Praha-východ a Praha-západ.

V okresech Praha Západ a Praha východ žije cca 270.000 obyvatel. Ze situace z předchozích let se dá odhadnout, že přibližně jedna třetina žáků dojížděla do Prahy na jazykové školy, či víceletá gymnázia, nebo z důvodů nedostatečné kapacity v místě bydliště. Skutečná porodnost v tomto regionu je v posledních letech na úrovni 13-15 dětí/1.000 obyvatel. Z výše uvedených skutečností plyne, že pokud by měl celkový počet tříd v základních školách přípražského regionu odpovídat MŠMT doporučenému počtu 24 žáků ve třídě, pak při stávajícím počtu obyvatel, stávající úrovni porodnosti a čtvrtinové dojížděče do Prahy činí současná potřeba v základních školách v regionu okolo Prahy okolo 1000-1100 tříd. Pokud vezmeme v úvahu skutečný průměr na třídu 21 žáků, je současná potřeba na úrovni 1200 tříd. Současný stav je však na úrovni 900 tříd.

Z dostupných demografických dat dále plyne, že cílový stav počtu obyvatel přípražského regionu je minimálně 300 000 obyvatel. Za předpokladu normální porodnosti 10 dětí na 1000 obyvatel lze konstatovat, že **maximální počet žáků je na úrovni 27.000 žáků.** Tato maximální kapacita však bude částečně redukována dojížděčkou do Prahy. Pokud by došlo k doplnění kapacity až na výše uvedený stav 1000 – 1100 tříd, znamená to maximálně 25 - 27 žáků v jedné třídě, což je zcela přijatelné. Při redukcí počtu žáků v důsledku dojížděčky do Prahy by i doplnění kapacity na dnešní potřebu 1000 – 1100 tříd znamenalo minimálně 20 žáků v jedné třídě, což indikuje dlouhodobou udržitelnost cílové kapacity 1000 – 1100 tříd.

Projektová připravenost jednotlivých obcí je shrnuta v Tabulce připravených projektů. Z místního šetření vyplývá, že 19 spádových obcí připravilo projekty výstavby dodatečné kapacity 138 tříd, 5 jídelen a 5 tělocvičen. Plánovaná výstavba dodatečné kapacity je zcela v souladu s výše uvedenými údaji. Reálný požadavek na výstavbu dodatečných 138 tříd a příslušného zázemí odpovídá počtu chybějících tříd do „ideálního“ stavu 1000 – 1100 tříd. Znamená to, že **projektově připravená dodatečná kapacita je skutečně dlouhodobě udržitelná a požadavek je konzervativní**. Počet žáků v jedné třídě by po dobudování dodatečné kapacity fluktoval okolo MŠMT doporučeného počtu 24 žáků na jednu třídu.

Obec	Stávající kapacita	Plánované rozšíření	Odhadované náklady (mil. Kč)	Povolení	Zahájení realizace
Černošice	2x9+x	1x4 + tělocvična	60	SP-pravomocné	2013
Dobřichovice	2x9+x	1x9	60	SP-2012	2013
Dolní Břežany	1x9+5	1x9 + tělocvična+jídelna	100	SP-pravomocné	2013
Horoměřice	1x5	1x9 + jídelna	100	SP-pravomocné	2013
Chýně	malotřídka	1x9	90	SP-2013	2014
Jesenice	2x9+x	1x5	50	SP-2012	2014
Kamenice	2x9+x	1x5	40	SP-2012	2013
Mnichovice	1x9 + 6	1x9 + tělocvična+jídelna	90	SP-2012	2013
Mníšek p. Brdy	2x9	1x4	40	SP-2012	2013
Mukařov	2x9	1x9	50	SP-2013	2014
Odolena Voda	2x9+x	1x5	50	SP-2012	2014
Psáry	1x5+2	2x9+jídelna+tělocvična	250	SP-2013	2014
Roztoky	2x9	2x5	80	SP-2012/13	2013
Řevnice	2x9+x	1x5	40	SP-pravomocné	2013
Stránčice	1x9+x	1x5	50	SP-2012	2014
Sulice	0	1x9	100	SP-2012	2013
Šestajovice	2x9	tělocvična	30	SP-2012	2013
Úvaly	2x9	1x9	100	SP-pravomocné	2013
Velké Popovice	1x9+x	1x5 + jídelna	40	SP-2012	2013
Celkem		138 tříd, 5 jídelen, 5 tělocvičen	1420		

10. Závěr

S ohledem na výše uvedené skutečnosti se dá konstatovat, že **sít' mateřských škol v okresech Praha-západ a Praha – východ je nedostatečná, ale je schopna pokrýt zákonem stanovená nárok na předškolní vzdělávání.**

Situace v základním školství v přípražském regionu je kritická. Základní školy svými kapacitami nejsou schopny pokrýt současné potřeby a nedisponují žádnými kapacitními rezervami nejen pro další očekávaný nárůst obyvatel regionu, ale ani pro udržitelný rozvoj stávajícího demografického stavu, nemluvě o stále pokračující migraci.

Je nutné co nejrychleji posílit kapacitu spádových škol. V prvním kroku se jedná o vybudování celkové kapacity 138 kmenových tříd a souvisejícího vybavení (odborné učebny, tělocvičny, jídelny) v celkové hodnotě cca 1.5 miliardy Kč. Řada z těchto obcí je již několik let stavebně připravena, ale nejsou schopny tyto investice financovat z vlastních rozpočtů. Většinu investic je možné zahájit v roce 2013, všechny je možné dokončit v letech 2013-2014.

Analýza prokázala, že projektově připravená **výstavba dodatečné kapacity 138 tříd, 5 tělocvičen a 5 jídelen je vzhledem k demografickému vývoji přípražského regionu dlouhodobě udržitelná.**

11. Použité zdroje

Zpráva OECD o hodnocení vzdělávání v České republice, leden 2012, dostupná na www.oecd.org/edu/evaluationpolicy

McKinsey Copany: „Klesající výsledky českého základního a středního školství: fakta a řešení“, Praha, 2010

Sýkora, I. a spol.: Školy v nerovném demografickém terénu, Praha, Univerzita Karlova, Přírodovědecká fakulta, katedra demografie a geodemografie, sociální geografie a regionálního rozvoje, prezentace na 2. konferenci Asociace aktivních škol, Brno, 7. října 2011

Körner, M. a kolektiv.: Studie **SUBURBANIZACE** - Náměty a doporučení, II. etapa, Praha, 2010

Dlouhodobý záměr vzdělávání a rozvoje vzdělávací soustavy České republiky, Praha, MŠMT, 2011, dostupné na www.msmt.cz

Dlouhodobý záměr vzdělávání a rozvoje vzdělávací soustavy ve Středočeském kraji 2012, Praha, březen 2012, dostupné na www.kr-stredocesky.cz

Výroční zpráva o stavu a rozvoji vzdělávací soustavy ve Středočeském kraji za školní rok 2010/2011, Praha, březen 2012, dostupné na www.kr-stredocesky.cz